

Barshchevskaya N. Analytic review of studies related to anthropogenic transformations of relief and landscapes of floodplain-terraced complexes of the Dniper river in the rayon of Kyiv city. This article considers the history of the issue and analyzed the major publications of researchers concerning the study of relief and landscapes of floodplain-terraced complexes of the Dniper river within Kyiv city agglomeration and their anthropogenic transformations. One has distinguished several stages of this research.

Keywords: floodplain-terraced complexes of the Dniper river, anthropogenic transformations, Kyiv city agglomeration.

Надійшла до редколегії 22.03.2013

УДК 502.211(282.247.324)(091)

Полянська К. В.

*Національного університету біоресурсів та
природокористування України*

З ІСТОРІЇ ПРИРОДНИЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДОЛИНИ ДЕСНИ

Ключові слова: долина Десни, природничі дослідження, історія досліджень

Постановка проблеми. Вивчення історії дослідження об'єкта – огляд літературних джерел, картографічних творів – допомагає досліднику ввійти в інформаційне поле свого об'єкта, побачити методи, підходи та погляди вчених, рівень дослідженості території. Інформаційне поле дослідження Десни потребує вивчення її як самоцінного об'єкта багатьох природничих наук, і як джерела синтезу нових знань та поглиблення наявних теоретичних відомостей.

Аналіз досліджень і публікацій. Було проаналізовано картографічні твори XVI-XXI ст., описові праці Максимовича М. І., Опокова Є. К., Комарницького С., Тутковського П. А., Закревської Р. В., Топачевського О. В., Ланька А. І., Панькова І. В., Притики Т. П., Давидчука В. С., Петренка О. М. і Зарудної Р. Ф., місцевих краєзнавців та інших.

Мета статті полягає в тому, щоб відтворити хронологічну послідовність досліджень природи долини Десни, розкрити напрями її вивчення, побачити сучасні можливості їх розширення та поглиблення.

Виклад основного матеріалу. Найдавніша географічна інформація – описова й картографічна. Віднайдені в літературних джерелах картографічні зображення долини ріки Десни показують, що вони поступово уточнювалися і деталізувалися. Це було результатами картографувань для військових цілей, проведення академічних експедицій, за матеріалами яких укладалися нові карти. Десну було чітко зображено на карті Польщі та Угорщини С. Мюнстера 1540 р., на карті Таврії Херсонеської Атласу Г. Меркатора 1630 р., на карті Московії Г. Геррітца 1634 р., на карті Московії І. Масси 1633 р. [1, 2].

На Генеральній карті України Гійома Боплана 1648 р. вздовж Десни були позначені населені пункти Остер, Короп'є, Слабин, Чернігів, Виблі,

Кладьківка, Макошине, річка Доч з притокою Борзною, річка Убідь, річка Сейм із містом Батурином, селище Сосниця, місто Новгород, а в межиріччі Десни та Убеди зображений густий ліс [3]. За часів Російської імперії у 1699 р. була видана карта Я. Брюсса, на якій до зображення Десни додано її притоку річку Снов [1].

Зображення Десни можна також побачити в таких картографічних творах: «Генеральній карті всього Дніпра, створеній від вершини його до Смоленська й до Києва з річкою Десною та впадаючими до них річками, опису лейтенантів Миротворцева й Анхферова» 1741 р., в «Атласі Російському» 1745 р.; у 1706 р. було виготовлено план Чернігова – «Абрис Чернігівський», на якому зображено Десну з її вигином біля міста. Це найдавніший із планів міст Лівобережної України. В 1752 р. виготовлено фіксаційно-проектні плани Чернігова й Новгорода-Сіверського [1].

В Інституті рукопису бібліотеки Вернадського зберігається праця «Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малыя России, из частей коей оное наместничество составлено в Чернигове 1786 года» А. Ф. Шафонського. В цьому творі описано й долину Десни: «Десна, вторая судоходная река, начало свое имеет в Смоленской губернии в лесу, и протекает в Орловской губернии мимо города Брянска и Трубчевска, в Новгород-Северской мимо Новгород-Северского и близь города Сосницы, в Черниговской губернии мимо Чернигова, а в Киевской мимо города Остра, но ниже которого, почти против Киева, в Днепр с левого его берега впаля.

От самого Новгород-Северского и до ее устья, она редко где более ста сажень в ширину бывает, но весною разливается верст на две. С местами на четыре и более, и, понимая луга, там их удобряет.

Правый берег – нагорный: во многих, однако, местах оба водою понимаются и луговыми делаются. Глубиною она в весеннее время везде равна. Так что плоскодонные суда свободно от самого Брянска проходят; но в сухое лето местами бывает так мелка, что едва оные проходить могут. Сия река, положением своим, в Орловской, Новгород-Северской и Черниговской губерниях много к доставлению всего нужного до самого Киева и Херсона способствует. Заведением ныне в Брянске особого адмиралтейства и пушечного литейного двора, Десна весьма способна к привозу в Черноморское адмиралтейство корабельного леса и всех в Киев и до Херсона военных снарядов и съестных запасов, не упоминая того, что великая часть Малой России изстари из Брянских и Трубчевских лесов получает всякий сосновый строевой лес, а ровно из Брянских хлеб, железо и другие товары. А из Новгород-Северского известь, строевой и жерновой камень; со временем могут по ней в Херсон и далее в Черное море великое из Смоленской, Орловской и Новгород-Северской, а впадающими в нее Сеймом и Курской губерниями, быть отпуски пеньки и разных пеньковых произведений.

Рыбы в Десне разной изобильно, яко-то щуки, лящи, язи, плотва, окуни, лини, коропы, сомы, а весною и осетры довольно, особливо поближе к Днепру, ловятся».

Детальні зображення Подесення були на військово-топографічних картах: «Військово-топографічній карті Росії» 1845-1873 років у масштабі 1:126 000 («триверстка»); «Спеціальній карті Європейської Росії» (1:420 000) 1865-1871 років. Міністерством шляхів сполучення виконувалися знімання річок; під керівництвом М. Максимовича видано карти масштабу 1:5 335, у 1895 р. – «Ріка Десна від гирла до с. Макошине» (84 аркуші), у 1903 р. – «Детальні плани р. Десна від с. Макошина до гирла р. Болви» (120 аркушів). У 1921 р. видано «Генеральну карту Чернігівської губернії».

З кінця ХІХ століття відомі такі публікації про природу долини Десни та її дослідження: «Краткое описание исследования реки Десны от устья до впадения реки Болвы, произведенного по распоряжению Киевского округа п. с. в 1893-1897 гг.» (1903 р.), «Река Десна» (1911 р.). Через ізоляцію праць земського статистичного бюро від природно-історичної бази (за словами завідуючого цим бюро Волкова А., із передмови до твору), було ініційоване написання нарисів природи Київської губернії. Згодом за тими нарисами видано праці «Гідрологія річок Київської губернії» та «Природньо-статистичний опис Київської губернії» Максимовича М. І. (1920 р.), де змальовано природні умови ріки Десни й, зокрема, зазначено таке: «Значение р. Десны, при ее 1000-верстной длине и большой площади бассейна, представляется громадным, притом она, направляясь с севера на юг, пересекает ряд паралелей, с разным характером почвы и климата и с разными местными произведениями и богатствами. Что касается Десны, то произведенное в 1894-97 гг. министерством путей сообщения подробное исследование реки выяснило полную возможность превращения ее в удобный судоходный путь при помощи регуляционных работ в комбинировании их с землечерпанием» [4].

Фізико-географічні описи і карти. Першою картою ландшафтів на території України була «Карта ландшафтів Волинської губернії» 1910 р. П. А. Тутковського та його спроба природної районізації України у 1922 р. [5].

Гідрографічні та кліматичні умови Подесення описані в працях Опокова Є. К. (1926 р.) і Комарницького С. (1926 р.). Під керівництвом Комарницького С. інженером В. Назаровим для всіх річок, що належать водозбірному басейну Десни й мають довжину не менше 10 верст, було складено каталог і графік водозбірних басейнів та довжини річок [6].

У 1928 р. була видана праця Тутковського П. А. «Передісторична природа Чернігівщини». В 1931 р. – робота Педана І. «Болотяні руди Чернігівської округи».

У 1936 р. постановою ЦИК та СНК СРСР від 2 липня 1936 р. № 66/П62/СЗСССР, зокрема, вздовж Дніпра та Десни виділялися водоохоронні зони. Пунктом 4 цієї постанови під загрозою кримінальної відповідальності заборонялися рубки лісу по берегах Десни та у смузі

завширшки 20 кілометрів вздовж них (у верхів'ях річки). В середній та нижній течії річки ширина охоронної зони визначалася в 6 кілометрів. Для приток – 4 км [7].

В 1937 р. видано праці «Транзитне днопоглиблення на Дніпрі та Десні в умовах природного і частково зарегульованого стоку» під. ред. А. К. Корчагіна й «Геологічний та геоморфологічний нарис Чернігівського Полісся (між річками Дніпром та Десною)» Закревської Р. В. У 1943 р. видано працю Сокольского І. О. «Десна и Днепр (топонимика)».

Видатний український кінорежисер і письменник Олександр Довженко, який народився в селі Сосниця, розташованому на берегах річки Убеді – притоки Десни на Чернігівщині, увічнив образ Десни у своєму високохудожньому творі «Зачарована Десна», написаному в 1954-1955 рр.: «Благословенна будь, моя незаймана дівице Десно, що, згадуючи тебе вже много літ, я завжди добрішав, почував себе невичерпно багатим і щедрим. Так багато дала ти мені подарунків на все життя.

Далека красо моя! Щасливий я, що народився на твоєму березі, що пив у незабутні роки твою м'яку, веселу, сиву воду, ходив босий по твоїх казкових висипах, слухав рибальських розмов на твоїх човнах і казання старих про давнину, що лічив у тобі зорі на перекинутому небі, досі, дивлячись часом униз, не втратив щастя бачити оті зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах» [8].

Під час і після Великої Вітчизняної війни у дослідженнях була перерва. В 1950 році вийшла праця Ланька А. І. «Фізико-географічне районування східного Полісся». Геологічні та геоморфологічні характеристики умов ґрунтоутворення, властивості та просторове поширення ґрунтів у межах Чернігівської області розглядав Глібко М. І. (1953 р.). У 1960-1962 р. науковими співробітниками та аспірантами Інституту гідробіології АН УРСР було проведено наукові дослідження на р. Десні та її притоках (річки Шостка, Убідь, Сейм, Мена, Снов, Стрижень, Білоус, Остер) в межах Української РСР. У 1960 р. на плавучій базі «Научная» експедиція вивчала хімічний склад води, флору і фауну ріки. Результати досліджень було опубліковано у 1964 р. в книзі «Десна в межах України» під редакцією О. В. Топачевського.

У 1960 р. вийшла стаття Ланька А. І. «Особливості ландшафтної структури території Чернігівської області та питання раціонального використання її земельних угідь» де автор зазначив, що склав карту ландшафтів Чернігівської області.

Шищенко Петро Григорович у 1965 р. захистив дисертацію на тему «Природные комплексы и физико-географическое районирование Левобережного Полесья УССР», де відображено й поліську українську частину басейну Десни.

У 1962 р. видано «Атлас Украинской ССР и Молдавской ССР» з докладними картами природи в масштабах 1:3000000 і 1:5000000, зокрема й «Фізико-географічним районуванням».

В 1968 р. вийшла колективна праця «Комплексное использование природных ресурсов бассейна реки Десны». У 1978 Линник Петро Микитович захистив дисертацію на тему «Формы миграции и сезонная динамика марганца в воде рек Днепра и Десны».

У 1969 р. видано «Ландшафтну карту Української РСР» (1:2 500 000). Питанням меліорації Чернігівського полісся присвячували свої праці Брагінець В. К. (1954 р.), Богуславський В. М. (1952 р.), Заєць О. В. (2012 р.). З 1972 року Академія наук Біларусі, Наукова рада з проблем Полісся, Інститут проблем використання природних ресурсів та екології (Мінськ) випускали збірники праць «Проблемы Полесья» (1-14 випуски, 1972-1991 рр.). Вони присвячені питанням охорони природного середовища в умовах широкомасштабної меліорації, результатам досліджень з питань меліорації земель, їх використання та охорони, питанням мінералізації та механічної ерозії торф'яно-болотяних ґрунтів, методичним рекомендаціям і багатьом іншим темам. В наступні роки теж виходило багато праць із проблем природокористування та охорони природних ресурсів на Поліссі у зв'язку з його меліорацією.

У 1980 р. співробітниками Інституту географії НАНУ під керівництвом Давидчука В. С. складено карту ландшафтів приміської зони міста Києва, згодом у 1983 р. видано працю «Ландшафты пригородной зоны Киева и их рациональное использование». У 1985 р. цим колективом видано середньомасштабні карти ландшафтів Київської та Чернігівської областей.

У 1980-х роках колективом науковців Інституту ботаніки АН УРСР виконано аналіз існуючої на той час заповідної мережі УРСР, її репрезентативності та подано пропозиції до її розширення. За результатами дослідження видано монографію «Перспективная сеть заповедных объектов Украины» (1987) під редакцією Ю. Р. Шеляга-Сосонка. В книзі міститься обґрунтування створення національних парків і в долині Десни: «Деснянсько-Старогутського», «Мізинського» і «Дніпровсько-Деснянського» (створений зі статусом регіонального ландшафтного парку та назвою «Міжріччинський»), які функціонують у наш час. Також було обґрунтовано створення національного парку «Деснянський» (поки що не створений), його межі розроблялися у 1980 р Інститутом «Діпромисто». Проект передбачав створення навколо парку рекреаційно-курортних зон, які б виконували роль буфера – «Києво-Деснянський природно-рекреаційний район (у т. ч. заміський лучнопарковий комплекс у межах зеленої зони м. Києва)» та «Чернігово-Деснянський природно-рекреаційний район (у т. ч. заміський лучнопарковий комплекс у межах зеленої зони м. Чернігова)» Розроблялася Концепція Деснянської заповідної зони, за якою на території басейну Десни в межах України пропонували впровадити спеціальний охоронний режим [9]. У 1987 році Ф. В. Подорван захистив дисертацію «Физико-географический анализ природных условий реконструкции осушительных систем Черниговской области».

У 1990-ті р. була проведена Комплексна експедиція «Десна-90» за ініціативою Українського та Всеросійського товариств охорони природи,

Міжреспубліканського комітету по проблемах басейну р. Десни, науково-виробничого об'єднання «Річка». Під час експедиції були виконані наукові дослідження з формування екосередовищних умов у басейні річки, підготовлені пропозиції зі створення єдиної системи контролю за станом якості навколишнього середовища, створення в басейні річки мережі охоронних територій, виявлені основні фактори забруднення навколишнього середовища і надані пропозиції щодо втілення першочергових природоохоронних заходів, підготовлено і погоджено технічне завдання на розробку «Схеми охоронних територій в басейні річки Десни» із закінченням проектних робіт у 1992 р. [9].

У 1991 р. вийшла стаття Гриба Й. В., Малафєєва В. В. та ін. «Особенности формирования экологического режима некоторых пойменных водоемов среднего течения р. Десны». Радіоактивне забруднення Десни в межах України вивчали Паньков І. В. та Притика Т. П., було видано праці «Десна после аварии на Чернобыльской АЭС: радиоэкологическое состояние и рекомендации для населения», «Радиоактивное загрязнение Десны на современном этапе» (1997 р.). Також у 1997 р. проводився науково-практичний семінар «Актуальні проблеми створення Деснянсько-Старогутського національного природного парку та перспективи їх вирішення», за яким видано матеріали у 1998 р.

У 1991 р. видано Атлас Чернігівської області (Руденко Л. Г., Козаченко Т. І.), в який увійшла карта ландшафтів, розроблена Петренком О. М. і Зарудною Р. Ф. (1:1500000).

У 1997 році Барановською О. В. було захищено дисертацію «Ландшафтно-екологічний аналіз території Чернігівської області» й, зокрема, укладено карти ландшафтів ключових досліджуваних ділянок та області загалом.

У 1999 р. вийшла праця «Перспективы развития экологической сети и создания трансграничных охраняемых территорий в бассейне Десны».

Протягом 1987-2000 років Інститутом гідробіології НАН України виконувалися науково-дослідні роботи, зокрема тема № 60 «Розробка наукових основ і принципів раціонального природокористування в басейні р. Десни і шляхи її охорони».

У 2002 р. видано працю «Природно-заповідний фонд Чернігівської області» (за заг. ред. Ю. О. Карпенка), де подано детальний реєстр територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх місцезнаходження, площа й коротка характеристика природних умов. У 2003 вийшла публікація «Екологічна мережа Новгород-Сіверського Полісся» (Панченко С. М., Андрієнко Т. Л., Гаврись Г. Г., Кузьменко Ю. В.), в якій запропонована схема екомережі, наведена характеристика ландшафтів, рослинного і тваринного світу виділених елементів. У цьому ж р. було затверджено Загальнодержавну програму формування національної екомережі на 2000-2015 роки в Чернігівській області. Головною метою програми є збільшення в області площ земель із природними ландшафтами до рівня близького, до

природного стану, й формування єдиної системи, яка б забезпечувала їх збереження.

У 2007 р. було видано фундаментальну географічний твір – Національний атлас України, який містить карту ландшафтів України – результат праці багатьох географів-ландшафтознавців (1: 2 500 000).

У 2008 р. співробітники Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена, Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, працівники Національного екологічного центру України та Дружини охорони природи міста Києва «Зелене майбутнє» написали «Обґрунтування необхідності створення національного природного парку «Подесення» на території української частини заплави р. Десни (у Київській та Чернігівській областях)». В цьому ж році вийшла стаття Федько С. Ф. «Відображення репрезентативності ландшафтів в екомережі території Чернігівської області», в якій автор подає результати аналізу ландшафтної структури та репрезентативності ландшафтів у складі регіональної екомережі.

У 2010 р. було видано працю «Деснянський екологічний коридор», автори якої – Василюк О., Костюшин В., Прекрасна Є., Парнікоза І., Куцоконь Ю., Мішта А., Некрасова О., Заворотна Г., Плига А., Полянська К. та ін., де подано схему екокоридору, описано його ключові території, рослинний і тваринний світ, історико-культурне значення території, антропогенний вплив на долину Десни.

Ботанічні дослідження. Великий внесок у вивчення природи Полісся зробила Брадїс Є. Л. та її учні Андрієнко Т. Л., Балашов Л. С. і Прядко О. І. Крім того, ботанічні дослідження в регіоні у ХХ сторіччі проводили Левіна Ф. Я., Іллічевський С. О., Бачурин Г. Ф., Безусько Л. Г., Вакаренко Л. П., Евстигнєєв О. І., Онищенко В. А., Карпенко Ю. О., Лукаш О. В., Панченко С. М. Палеопалінологічні дослідження придніпровських і придесенських територій (реконструкція картини змін у складі рослинного покриву в пізньольодовиковий час та протягом голоцену) проводились М. І. Нейштадтом, Д. К. Зеровим, Г. О. Пашкевич. В долині Десни ботанічні дослідження проводили Коваленко І. М., Скляр Ю. Л., Середа Т. Н., Афанасьєв Д. Я., Зарецький В. В., Карпенко К. К., Корелякова І. Л., Косенко С. М., Мулярчук С. О., Семеніхіна К. А., Сипайлова Л. М., Устименко П. М., Шеляг-Сосонко Ю. Р., Акуленко Н. І.

Зоологічні дослідження у ХХ – на початку ХХІ проводили: Гаврись Г. Г. («Изменение орнитофауны долины Десны (украинская часть) за последние 100 лет» (1995 р.), Грищенко В. М., Яблоновська-Грищенко Є. Д., Атамась Н. С., Кушка Т. Я., Негода В. В., Клестов М. Л., Кузьменко Ю. В., Новік В. В., Книш Н. П., Кузьменко В. В., Матвієнко М. Е., Афанасьєв В. Т.

Особливості сучасних природничих досліджень долини р. Десни полягають у тому, що вони ведуться переважно на територіях природно-заповідного фонду, які мають адміністрацію, і під час обстеження та обґрунтування нових об'єктів ПЗФ. В долині Десни в першу чергу це національні природні парки «Деснянсько-Старогутський», «Мізинський», а

також регіональний ландшафтний парк «Міжрічинський». Узагальнені результати наукових досліджень та спостережень цих об'єктів публікуються в літописах природи, які щорічно надаються Міністерству екології та природних ресурсів України.

Є ділянки, збережені в природному стані, які ще не обстежені науковцями. Вони потребують вивчення, але сьогодні, враховуючи потужний антропоперетворюючий фактор, ці території вже є цінними самі по собі.

Важливими є дослідження місцевих краєзнавців. Наприклад житель села Пірнове Микола Упир видав книжечку «Перлина Придесення» (2012 р.), де зібрав матеріали про історію та природу Пірнова. Житель села Вища Дубечня Іван Потапенко видав повість «Вища Дубечня на березі Десни» (2008 р.) про історію рідного краю. Василь Линовицький, заслужений журналіст України, написав книгу «Межиріччя зелених крил» (2011 р.), присвячену Вищедубечанському лісгоспу, в якій містяться історичні документи та відомості про природу Межиріччя Дніпра й Десни.

У 2007 р. почалися експедиційні дослідження Національного екологічного центру спільно з працівниками Інституту зоології НАНУ й представниками Дружини охорони природи. Результатом їх стало написання обґрунтування необхідності створення національного природного парку «Подесення» (2008 р.), опублікування книги «Деснянський екологічний коридор» (2010 р.), створення інформаційного сайту «Подесення». Тривають окремі виїзди в долину Десни дослідників і природоохоронців.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За часів Російської Імперії в долині Десни проводилися комплексні (поєднані кількадекагалузеві) дослідження за такими напрямками: військово-топографічне картографування території, знімання та укладання карт для потреб Міністерства шляхів сполучення з метою перетворення Десни в зручний водний шлях, нариси природи на замовлення земського статистичного бюро. В радянські часи встановлювали кліматичні та гідрологічні характеристики, простежували віхи передісторичної природи, проводили гідромеліоративні та геоморфологічні дослідження, зокрема з'ясовували можливості транзитного днопоглиблення, хімічний склад води, вивчали флору і фауну ріки, ландшафтну структуру та проводили фізико-географічне районування території, укладали карти ландшафтів, з'ясовували питання раціонального використання земельних угідь, впливу господарської діяльності людини. Проводили аналіз наявної заповідної мережі, досліджували формування екосередовищних умов у басейні річки, обґрунтовували створення нових об'єктів природно-заповідного фонду. Образ Десни було увічнено в художніх творах.

Долини річок дотепер залишаються і надалі будуть головними геопросторовими зосередженнями біотичної, геоматичної та комплексної ландшафтної різноманітності регіонів. Вони історично відіграють важливу роль у житті людей.

Річково-долинні ландшафти потребують не лише географічного й ландшафтознавчого їх вивчення, а й спадкоємно-історичного, різнопланового міждисциплінарно-екологічного й гуманістичного – з метою розкриття їх значення в минулому і цінностей у сучасному культурному середовищі.

Список літератури

1. *Сосса Р. І.* Історія картографування території України : підручник для студ. ВНЗ / Р. І. Сосса. – К.: Либідь, 2007. – 334 с. 2. <http://www.etomesto.ru/shubert/>. 3. <http://maps.vlasenko.net/>. 4. *Максимович Н. І.* Гидрологический и гидрографический очерк Киевской губернии / Н. И. Максимович // Киевское губернское статистическое бюро. – 1920. – Вып. I. 5. *Міхелі С. В.* Історія ландшафтознавчого картографування України / С.В. Міхелі // Україна : географія цілей та можливостей : у 3-х т. – К. : ВГЛ Обрії, 2012. – Т. I. – С. 214-218. 6. *Комарницький С.* Гідрографічний нарис Десни / С. Комарницький // Матеріали до геофізичної характеристики України. – К. : Укрмет, 1926. 7. Постанова ЦИК та СНК СРСР від 2 липня 1936 р. № 66/П62/СЗСРСР. 8. *Довженко О.* Зачарована Десна / Олександр Довженко : упоряд. та передм. О. М. Таранченко. – К. : Школа, 2006. – 144 с. 9. Проблемы Полесья : сборник научных трудов / АН БССР. – Минск, 1972-1991.

Полянська К. В. З історії природничих досліджень долини Десни. Стаття висвітлює хронологічну послідовність наукових досліджень природи долини Десни, від її зображення на картах, починаючи з XVI т. та описів – з XVIII т., до початку XXI т. Наведено картографічні та описові твори, напрями вивчення та особливості сучасних досліджень долини.

Ключові слова: долина Десни, природничі дослідження, історія досліджень.

Полянская К. В. Из истории естественных исследований долины Десны. Стаття освещает хронологическую последовательность научных исследований природы долины Десны, от ее изображения на картах, начиная с XVI в. и описаний – с XVIII в., к началу XXI в. Приведены картографические и описательные труды, направления изучения и особенности современных исследований долины.

Ключевые слова: долина Десны, исследования природы, история исследований.

Polianska K. History of Natural Research of the Desna Valley. The article highlights the chronological sequence of scientific research on the nature of the Desna valley, from its depiction on the maps since the XVI century and descriptions of the XVIII century, till the beginning of the XXI century. Presented are the cartographic and descriptive works, tendencies in studying and particular areas of current research of the valley.

Keywords: Desna valley, nature studies, history of research.

Надійшла до редколегії 19.02.2013